

Urbanek, Bożena

Z teki źródeł wileńskich : archiwalia do dziejów położnictwa w Polsce

Medycyna Nowożytna 3/1 - 2, 169-171

1996

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z ARCHIWÓW I BIBLIOTEK

Bożena Urbanek

Warszawa

Z teki źródeł wileńskich Archiwalia do dziejów położnictwa w Polsce

Już sto lat temu Józef Bieliński, historyk i znawca dziejów Uniwersytetu Wileńskiego, dostrzegł i docenił wartość poznawczą programów nauczania położnictwa Mikołaja Regniera, profesora Wydziału Lekarskiego Szkoły Głównej Wileńskiej, żyjącego w latach 1723–1800¹. Programy te, jak wiadomo, opublikowane zostały w *Prospectus lectionum, in Alma Academia et Universitate Vilnensi... Ex Anno 1783 in Annum 1791 propositus*; i obecnie są przechowywane w Dziale Starodruków Uniwersytetu Wileńskiego.

Jednakże w zapomnieniu, a właściwie nieznaną dla historyków, w tym i być może dla J. Bielińskiego, pozostała treść samych wykładów M. Regniera, które zachowały się i znajdują się aktualnie w zasobach Litewskiego Historycznego Archiwum. W archiwum tym obok również nie wykorzystanych wykładów z chirurgii², autorstwa

¹ J. Bieliński, *Uniwersytet Wileński 1579–1831*, t. III, Kraków 1899–1900, s. 301–302. por. też PSB, t. XXX/4, z. 127, Wrocław, s. 738–739.

² B. Urbanek, *Zapomniana spuścizna naukowa Mikołaja Regniera*, „Kwartalnik HNiT” 1993, nr 3, s. 111–116. W artykule tym dokonano próby datacji wszystkich zachowanych w Litewskim Historycznym Archiwum wykładów Mikołaja Regniera. Tamże: s. 112–113.

Regniera, są dwa zbiory lekcji i traktatów o akuszerii z lat 80-tych oraz zbiór wykładów zatytułowanych *Kursy lekcji o akuszerii* z przełomu lat 80 i 90 XVIII w.³ Teksty wszystkich wykładów liczą przeciętnie od 150 do 200 stron, spisane zostały głównie w języku polskim. Przy czym J. Bieliński uważa, iż staranne opracowanie wykładów zawdzięczał Regnier ks. prof. Stanisławowi Jundziłłowi⁴. Wykłady oprawiono, zapewne już staraniem pracowników archiwum, w niebieskie tekturowe okładki, jednak bez uwzględnienia dat i nazwisk osób, które je przepisały (podano jedynie wiek – koniec XVIII w. i pochodzenie spuścizny – M. Regnier). Ustalenie zaś osoby bądź osób, które tego dokonały, poza niezaprzeczalnym autorstwem samego wykładu Regniera, jest już dziś niemożliwe. Można jedynie przypuszczać, iż sporządzenia ich w formie pisanej mógł się podjąć zarówno sam Regnier, jak i jego studenci.

Najwcześniejsze, z lat 1781–1784, wykłady z położnictwa Regniera były bardzo skąpe. Z czasem wzbogacone zostały merytorycznie wiedzą z zakresu historii położnictwa. I tak np. w jednym z zachowanych, pochodzących z lat 1785/1786⁵ obok ogólnych uwag dotyczących poczęcia, brzemienności, porodu, w tym i z przyczyn niezwykłych, badania ciężarnej i rodzącej a i przyczyn niepłodności, omawiał sztukę położniczą różnych narodów. Autor rozpoczął swój opis od czasów biblijnych, dalej skoncentrował się na starożytnej Grecji, Rzymie – aż do współczesnych mu teorii – rodem głównie z Francji, skąd się zresztą wywodził.

Późniejszy wykład z lat 1788/1789, zawiera szereg uzupełnień i szczegółowych już wiadomości, w tym dotyczących leczenia bezpłodności. Ponadto *Rozmieszczenia płodu... odmian, co dawnym medykom znajome było, co medycy terażniejsi odkryli...* . Dość wnikliwie, jak na owe czasy, przedstawił akcję porodową, ewentualne powikłania oraz uzasadnił konieczność pielęgnacji położnicy i dziecka⁶.

Jednak najciekawszym z zachowanych zbiorów wykładów jest ostatni, z przełomu lat 80-tych XVIII w., a nim seria wykładów skierowanych do słuchaczek istniejącej w tym czasie wileńskiej szkoły akuszerki, w której Regnier uczył wraz ze swoją żoną, zresztą też położną⁷. Wykład ten zatytułowany *Krótkie zebranie sztuki Położniczej przez pytania y odpowiedzi* zawiera ciekawie napisany, w stylu oświeceniowym wstęp, uzasadniający cel sprawowania po-

³ LAH, sygn. 1511, op. 1/11–1/14.

⁴ J. Bieliński: s. 206.

⁵ LAH, sygn. 1511 op. 1/11.

⁶ LAH, sygn. 1511, op. 1/13.

⁷ Por. przyp. 1 oraz J. Bieliński: s. 345.

sługi położniczej jako „ratowanie rodzącego człowieka...”, stwierdzający przy tym, iż „(...) narodzenie dziecka jest dniem uroczystym dla całej rodziny a nawet całego kraju (...)”⁸. Autor ubolewa jednocześnie nad brakiem w Polsce opieki na matką i dzieckiem, który powodował ogromną śmiertelność zwłaszcza wśród rodzących, przekraczającą wszystkie inne przyczyny zgonów wśród kobiet.

We wstępie powołuje się też na francuskich lekarzy i ginekologów, jak np. Le Baxa, la Motte’a, ale i na Boerhaave’go, z których publikacji korzystał w przygotowaniu wykładu, w wersji pisemnej łącznie liczącego 233 strony.

Jak informuje sam tytuł, został on ułożony w formie pytań i odpowiedzi, które dotyczą podstawowych zagadnień z zakresu położnictwa i opieki nad położnicą i dzieckiem. W jednym w pierwszych rozdziałów umieścił problemy: *Co to jest półóg?, Jak nazywają się osoby się tym zajęciem trudniące?, Jakie mają mieć przymioty?, Co najpierw wiedzieć powinna [położna] o częściach zewnętrznych i wewnętrznych [kobiety], ... budowie kostnej.* Już w następnym informował: *O powinnościach osoby położnicy pilnującej podczas boleści, samym półogiem, a także chorobach kobiet ciężarnych*⁹. W części poświęconej opiece nad dzieckiem, podkreślał ważność naturalnego karmienia stwierdzając m.in. „Dziecko od własnej karmione matki (...) nie potrzebują lekarstw (...)”¹⁰.

M. Regnier swą działalność dydaktyczno-naukową uprawiał w Wilnie przez blisko dwadzieścia lat, stając się prekursorem nauczania położnictwa zarówno lekarzy, jak i położnych w Wielkim Księstwie Litewskim. Przyczynił się do powstania, chociaż początkowo niezbyt licznej, grupy lekarzy zajmujących się tą dziedziną, do których np. należał Andrzej Matuszewicz – jego uczeń.

Ponadto uczestniczył w utworzeniu w wileńskim Szpitalu św. Rocha załóżka przyszłego oddziału położniczego, przeznaczonego dla 10 kobiet rodzących, z którego w osiemnaście lat po śmierci Regniera (w 1818 r.) powstała klinika położnicza. Z udziałem M. Regniera powstawała nowa specjalność medyczna¹¹.

Wydobycie z zapomnienia spuścizny naukowej Regniera, a następnie przeprowadzenie analizy jego tekstów z dziedziny położnictwa, powinno mieć wpływ na inne, znacznie szersze spojrzenie na jego dorobek a także na uczelnię, w której tworzył. Czas ku temu jest bardzo odpowiedni a i ponagla ulotność XVIII-wiecznego rękopisu.

⁸ LAH. sygn. 1511 op. 1/10.

⁹ Tamże: k. 2–4, rozdz. I do IV.

¹⁰ Tamże: k. 198.

¹¹ J. Bieliński: s. 345.